

BVD / SBP

- rapportage over internationale ontwikkelingen
feiten en achtergronden die van belang
kunnen zijn voor de binnenlandse veiligheid

Nr. A82/010

20 april 1982

DE BOND VAN EVANGELISCHE KERKEN (BEK) EN DE VREDESBEWEGING IN DE DDR

In de DDR ontwikkelt zich momenteel op verrassende wijze een onafhankelijke, vooral religieus geïnspireerde vredesbeweging, die afstand neemt van de officiële "vredespolitiek" van het DDR-regime en van de Oostduitse Vredesraad, tot dusver de enige, door de Sozialistische Einheitspartei Deutschlands (SED) gecontroleerde vredesorganisatie.

Deze gang van zaken, die door vredesactivisten in het Westen met sympathie wordt gevolgd, vormt een delicaat probleem voor de Oostduitse autoriteiten, die zich altijd zo lovend hebben uitgelaten over de westerse vredesbewegingen. Nog neteliger is het probleem geworden nu de (BEK) uitdrukkelijk haar steun heeft betuigd aan deze alternatieve vredesbeweging in Oost-Duitsland. Dat is met zoveel woorden tot uitdrukking gebracht in de slotverklaring van de jaarlijkse conferentie van de geestelijke leiders van de BEK, die van 12 tot 14 maart 1982 in Buckow werd gehouden.

De conferentie had als thema "het vraagstuk betreffende de verantwoordelijkheid van christenen voor vrede en vredesinitiatieven in ons land".

Van de zijde der Oostduitse autoriteiten is tot nu toe geen officiële reactie gekomen op de slotverklaring. Uit opportunistische overwegingen lijken zij vooralsnog een afwachtende houding aan te nemen.

DE VERKLARING VAN BUCKOW

De gezagsdragers van de Evangelische Kerken in de DDR hebben van 12 tot 14 maart 1982 hun traditionele jaarlijkse bijeenkomst gehouden, ditmaal in het stadje Buckow in de omgeving van Berlijn.

Deze bijeenkomsten hebben vooral tot doel om het beleid van de kerkelijke instellingen te coördineren en richtlijnen te geven voor het werk van predikanten op plaatselijk niveau. De slotverklaring van de conferentie van Buckow is mede bedoeld om als grondslag te dienen voor discussies tussen de lokale geestelijken en hun parochianen. Zij kan een gezamenlijke bevestiging genoemd worden van de standpunten die verschillende kerkelijke instanties en geestelijken in de afgelopen maanden al à titre personnel naar voren hebben gebracht.

In de Buckow-verklaring wordt onder meer gesteld "dat de participatie van christenen in activiteiten ten behoeve van het behoud van de vrede een uitvloeisel is en blijft van ons geloof in de Heer van de Vrede, Jezus Christus, dus van onze plicht als christen. Wij zijn de overtuiging toegegaan, dat wij met ons werk zij aan zij staan met diegenen - inclusie onze regering - die streven naar vrede in onze wereld" *).

De Bond van Evangelische Kerken verklaart vervolgens met nadruk, dat de activiteiten en ideeën waaraan zij haar steun verleent -zoals bijvoorbeeld oproepen tot eenzijdige ontwapening, het streven naar een "sociale vredesdienst" als alternatief voor de militaire dienstplicht en het opteren voor mogelijkheden om reservisten eventueel in staat te stellen hun verplichtingen in niet militaire sfeer na te komen, in geen geval gericht zijn tegen de DDR en haar politieke systeem, noch dat zij beschouwd moeten worden als oppositie tegen de "inspanningen van regering en partij om de vrede te handhaven en ontwapening aan te moedigen".

Nadrukkelijk wordt gesteld dat het streven van jonge christenen naar een "sociale vredesdienst" hun verlangen naar ontwapening tot uitdrukking brengt en geenszins anti-DDR gevoelens behelzen.

*) Deze laatste verwijzing naar "onze regering" is een steeds terugkerende zinsnede in de officiële verklaringen van de Bond van Evangelische Kerken in de DDR en een duidelijke poging zich niet ostentatief van het regime te distancieren.

"De Bond van Evangelische Kerken steunt deze jonge mensen, die door hun woorden en daden aantonen dat de werkzaamheden van onze staat voor de vrede(!) niet in tegenstelling zijn met hun wens tot ontwapening" *). Een ander telkens weerkerend thema in de verklaring van Buckow betreft het pacifistische motto "Zwaarden tot Ploegscharen" (smeden"), dat in de vorm van een button een populair vredessymbool voor een aantal jonge Oostduitsers is geworden **).

De Bond van Evangelische Kerken stelt zich vierkant achter dit motto en verklaart "dat het een speciale betekenis voor verschillende christelijke vredesinitiatieven heeft, ondanks misverstanden en zelfs conflicten met overheidsinstellingen ***)

De krachtige morele steun van de Evangelische Kerken aan pacifistische stromingen in de DDR blijkt voorts uit de volgende passage in de Buckow-verklaring.

"De woorden Zwaarden tot Ploegscharen brengen onze christelijke hoop tot uitdrukking, dat God uiteindelijk voor een wereld zal zorgen waarin geen sterveling een wapen nodig zal hebben om zichzelf te beschermen. Tegelijkertijd verwoorden zij onze wens om al het mogelijke

-
- *) Zelfs nog krachtiger verwoordde de bisschop van Görlitz, het standpunt van de Bond op de Leipziger Messe, waar hij verklaarde dat zelfs zij die zich vanwege hun geweten bezwaren in de gevangenis bevinden, een signaal voor de vrede geven en niet tegen de staat ageren (Die Welt, 19 maart 1982).
- ***) Deze bijbeltekst staat vermeld op het door de Sowjet-Unie aan de Verenigde Naties aangeboden monument en dat geplaatst is voor het hoofdkwartier van de VN te New-York. De afbeelding van de Sowjetrussische sculptuur en de bijbeltekst dienen thans als symbool voor de Oostduitse vredesbeweging.
- ***) Korte tijd na de introductie van de befaamde button verschenen er berichten over jonge Oostduitsers die vanwege het dragen ervan aangehouden en ondervraagd werden door de politie. Volgens andere berichten heeft de Oostduitse politie bij enkele gelegenheden bevolen dat men het vredes-embleem diende te verwijderen.

te doen opdat de volkeren hun conflicten zonder gebruik van geweld kunnen oplossen. Na gebruik van de huidige generatie kernwapens zullen er geen overwinnaars overblijven. Handelen in de zin van het motto Zwaarden tot Ploegscharen is werken voor de vrede. De betekenis is duidelijk. Oorlogsmaterieel dient te worden vernietigd of omgebouwd tot vreedzame werktuigen, en dat betekent ontwapening".

De verklaring van Buckow vertolkt eveneens de mening van de BEK dat de verantwoordelijkheid voor en de opvatting over de vrede een zuiver persoonlijke aangelegenheid is. Mensen die wegens hun persoonlijke overtuiging verhinderd worden de militaire dienstplicht te vervullen, dienen in de gelegenheid te worden gesteld een alternatieve dienstplicht te verrichten *).

Degenen die op grond van hun geweten ook geen alternatieve dienstplicht willen, zegt de kerk haar morele steun toe. Totaalweigeraars dienen zich evenwel te realiseren welke consequenties aan hun beslissing verbonden zijn. Tenslotte stelt de BEK dat zij haar standpunt handhaaft dat het christelijk geloof toestaat dat jonge mensen militaire dienstplicht vervullen, ondanks de toegenomen risico's van de huidige tijd.

Reacties van regering en partij

Totnutoe is er van de zijde der Oostduitse autoriteiten en de Sozialistische Einheitspartei Deutschlands nog geen officiële reactie gekomen op de verklaring van de BEK. Vooralsnog lijkt het DDR-regime, dat "de vrede" en praktische vredesinitiatieven altijd gemonopoliseerd heeft, enigszins in verlegenheid gebracht en neemt het derhalve een afwachtende houding aan.

Bij verschillende gelegenheden heeft het regime echter zijn ontstemming over andere opvattingen inzake deze zo gevoelige onderwerpen overduidelijk laten blijken.

*) Op beperkte schaal is dit reeds mogelijk in de DDR. De vervangende dienstplicht kan men in zeer bijzondere gevallen vervullen in de zogenaamde "bouweenheden", waarbij men in de woningbouw of de agrarische sector te werk wordt gesteld. E.e.a. zou echter wel nadelige consequenties voor carrière-mogelijkheden en maatschappelijke positie hebben.

In een rede tijdens het derde CC-plenum van de SED in november 1981, bestempelde het kandidaat-Politburolid de ideeën over een "sociale vredesdienst" als "ongrondwettelijk, gericht tegen de vrede en anti-socialistisch".

's opmerkingen leidden toen reeds tot een krachtige reactie van de kant van de Evangelische Kerken en tijdens de eind januari te Herrnhut gehouden synode, verklaarde Bisschop onomwonden dat de dialoog tussen kerk en staat beëindigd zou worden als dergelijke aantijgingen zouden voortduren.

Niet onvermeld mag blijven de uitval die DDR-minister van Defensie, generaal tijdens de behandeling van de nieuwe wet op de Dienstplicht in het Oostduitse parlement deed tegen de vredesbeweging in de DDR : "Het socialisme en de vrede eisen zowel zwaarden als ploegscharen" *)

Behalve in woorden manifesteerde het onbehagen en de ontstemming van de DDR-regering en de SED zich in daden.

Op voortvarende wijze werd een intensieve tegen-campagne gestart om jonge Oost Duitsers ervan te overtuigen dat de vrede slechts gewaarborgd kan zijn door een sterk militair apparaat. Met name "Junge Welt", het officiële orgaan van de SED jongeren, de "Freie Deutsche Jugend" (FDJ), is zeer actief geweest en benadrukte telkens weer dat slechts het socialisme - en wel een socialisme met een sterke bewapening - de vrede kan garanderen **).

De campagne bereikte eind februari een hoogtepunt met de opening van een door de FDJ georganiseerd congres. Het thema van dit congres luidde : "De vrede moet worden verdedigd; de vrede moet bewapend zijn".

Het lijkt niet toevallig dat het congres gehouden werd in de periode dat op grote schaal festiviteiten plaatsvonden ter gelegenheid van de 26e verjaardag van de Nationale Volksarmee (NVA) van de DDR.

*) "Neues Deutschland", 26 maart 1982.

**) "Junge Welt", 23 februari 1982, 13 en 14 maart 1982.

Tijdens het congres werd gesteld dat

"het in vrede leven aan een ieder de plicht oplegt om haar te beschermen en te verdedigen. De vrede is geen geschenk, maar iets waarvoor strijd geleverd is en daarom voortdurende waakzaamheid behoeft. Geen zinnig mens kan denken, dat de vrede beschermd kan worden door het verminderen van onze militaire inspanningen of het opheffen van ons defensie-apparaat. Dat zou slechts in de kaart spelen van de agressieve strategie van imperialistische avonturiers. Voor vandaag is nog hetzelfde van kracht als dertig jaar geleden : de jeugd van de DDR heeft de verdediging van het socialisme en de socialistische verworvenheden tot haar taak gemaakt; de jeugd dient de vrede door haar bijdrage te leveren aan de verdediging van de DDR en het socialisme".

De tegencampagne werd ook op andere fronten gevoerd. Opmerkingen van de voorzitter van de regime-getrouwe Ost-CDU, , dat het vervullen van de militaire dienstplicht een legitieme vorm van vredesdienst voor christenen is kregen aanzienlijke aandacht van de Oostduitse media,*).

Tenslotte verscheen recentelijk in "Neues Deutschland **) een verslag over een vergadering van de afdeling Potsdam van het Nationale Front ***).

Het Oostduitse partijblad becommentarieerde op cynische wijze de toespraak van een der deelnemers, dominee , met de opmerking :

"de eerwaarde spreker maakte duidelijk dat hij, gezien zijn innerlijke overtuiging, het liefst pacifist zou willen zijn, maar dat zijn gezond verstand hem doet beseffen dat de vrede niet zonder wapens bewaard kan worden".

Behalve een mogelijke intensivering van propaganda-inspanningen zijn er vooralsnog geen aanwijzingen dat de Oostduitse overheid zich op korte termijn harder zal gaan opstellen tegen de Evangelische Kerken en de niet-officiële

*) Stimme der DDR, 22 februari 1982

**) "Neues Deutschland", 19 maart 1982

***) Samenwerkingsverband van alle in de DDR toegelaten politieke partijen en maatschappelijke organisatie waarbinnen de leidende rol van de SGD erkend moet worden.

vredesbeweging.

Kennelijk heeft het DDR-regime afgezien van een verdere vervolging van de bekende predikant , die enige dagen in verzekering werd gesteld wegens zijn betrokkenheid bij het zogenaamde "Berlijns Appel", dat zich met het motto "Vrede scheppen zonder wapens" uitdrukkelijk tegen het Oostduitse beleid keerde. Daarnaast zullen de DDR-autoriteiten de door hen zo bejubelde vredesbewegingen in het Westen niet voor het hoofd willen stoten door de onafhankelijke vredesbeweging in eigen land in de kiem te smoren.

Het DDR-regime zal tenslotte ook oog hebben voor het feit dat de bemoeienis van de Evangelische Kerken de onafhankelijke vredesbeweging in eigen land zal afhouden van al te "extreme" standpunten en activiteiten.

Het is reeds gebleken dat door zorgvuldige begeleiding excessen konden worden voorkomen, waardoor een rechtstreekse (harde) confrontatie met de overheid vermeden werd. Iets wat ook in het belang van het regime is.

In een interview met het Westduitse blad "Vorwärts" *) verklaarde de voormalige voorzitter van de BEK Bisschop in antwoord op een vraag over het medio februari 1982 door de Oostduitse kerken georganiseerde Vredesforum in Dresden :

"de kerk tracht de zaken in een breder perspectief te plaatsen. Wij proberen deze jonge mensen duidelijk te maken dat zij "tot op zekere hoogte" dezelfde lijn moeten volgen als de regering inzake vraagstukken van oorlog en vrede. Dat wil zeggen dat men de internationale realiteit niet uit het oog mag verliezen. Ik geloof dat de kerk succes heeft gehad met het kanaliseren van bepaalde activiteiten van vele verontruste jongeren op een wijze die geen der partijen schade kan berokkenen".

Mogelijk vertolkt hiermee de hoop van de leiding van de BEK, dat het DDR-regime werkelijk bereid is om naar verontruste jongeren te luisteren en met de Oostduitse Kerken een dialoog aan te gaan teneinde moeilijkheden te voorkomen en tot een zeker compromis te komen.

*) "Vorwärts", 18 maart 1982

Slotbeschouwing

De verklaring van de Bond van Evangelische Kerken in de DDR kan beschouwd worden als een voor het geheel genomen positieve standpuntbepaling over de alternatieve vredesbeweging in de DDR en geeft tevens de mate van steun aan die de kerk aan deze beweging bereid is te verlenen. In breder verband kan de verklaring mede gekarakteriseerd worden als een bevestiging van het bestaan van pacifistische gevoelens en activiteiten in de DDR.

De gebeurtenissen in de afgelopen maanden duiden erop dat de beweging groeiende is. Het is vooralsnog niet duidelijk of de onafhankelijke vredesbeweging nog slechts het topje van de ijsberg te zien geeft of in werkelijkheid een kleine, geïsoleerde groep vormt. Gegeven de potentiële risico's kan het evenwel verbazingwekkend genoemd worden dat de beweging zich al zo nadrukkelijk gemanifesteerd heeft.

Het beleid en de reacties van het DDR-regime en de SED kunnen terughoudend genoemd worden. De mogelijkheid van conflicten in de toekomst en een harder optreden van de overheid blijft echter reëel.

Een test-case voor de werkelijke bedoelingen van de Oostduitse leiders kan in de nabije toekomst een vredesmars zijn, die georganiseerd wordt door enkele Westeuropese vredesbewegingen.

Het voornemen is om deze mars in Denemarken te laten beginnen om hem vervolgens na door de DDR en Tsjechoslowakije gegaan te zijn, in Wenen te beëindigen. De organisatoren van de mars hebben wellicht, bedacht op hun geloofwaardigheid, reeds laten weten dat zij tijdens de tocht door de DDR contacten en samenwerking met exponenten van de niet-officiële vredesbeweging in dat land wensen. De Oostduitse leiders hebben de mogelijkheid van de mars door de DDR niet afgewezen, maar houden totnutoe vast aan hun standpunt dat de Westeuropese deelnemers uitsluitend mogen samenwerken met de officiële Oostduitse Vredesraad.